

PÁSZTOR ÉVA

„*A csillag-igazgató vén remete*”

Egy roma festőművész és költő sorsának margójára

A dokumentumfilm, amelyet a salgótarjáni Shah Timor filmrendező készített, címének minden szava önmagában is mély jelentéssel bír, egymásutániségében elgondolkoztató, különös hatású: „*A csillag-igazgató vén remete*”. Ki lehet, ki lehetett ez a vén remete, aki egyik versében nevezte magát „csillag-igazgató”-nak. A dokumentumfilm-összeállítás választ adott kérdésekre.

Egy nehéz sorsú, magányos, nehéz sorsában és magányában is boldog, tehetséges, mégis boldogtalan ember megdöbbentő hatást keltő portréjával ismerkedtem meg. Salgótarjánban halála után feldolgozták fellelhető életművét, mutatják, népszerűsítik a mai napig. 2006-ban a város szobrot állított a tiszteletére, Szabó Tamás alkotását. 2008-ban megjelent egy kötet az akkori Nógrádi Történeti Múzeum gondozásában, amely nemcsak verseit tartalmazza, hanem akvarelljeit is, s még mindig akad feldolgozásra váró anyag – tudtam meg Shah Gabriellától, a Dornay Béla Múzeum igazgatójától.

Balázs János 1905-ben született, életének leghosszabb idejét a salgótarjáni Cigányhegyen élte. A két elemi végzett fiúcska nem szeretett iskolába járni, de olvasni annál inkább. A szeméttelen gyűjtött folyóiratokból, könyvekből olyan ismeretekre tett szert, amit barátokká fogadott ismerősei csodáltak. Szerette az idős embereket, de a vele egykorúakat nem, inkább kerülte őket, míg gimnáziumba járó festegető cigány származású diákok fel nem keresték. A festőművésszé lett Botos Zoltán volt az egyik, Balázs János életében kulcsszerepet játszó fiatalember, aki ecsetet és vásznat ajándékozott az „ördög” hírében álló remetének, s festésre biztatta. Fricska Éva szerint azt az eszközt adta a kezébe, amivel kapcsolódni tudott a világhoz. A barátság Balázs János élete végéig tartott, s a mai napig szeretettel emlékszik a vele töltött időre, s megdöbbenve beszél 1977-ben bekövetkező haláláról s annak okairól.

Önmagának festett, először a környezetét, s amikor elemi erővel jött az ihlet, s az szürreális látomásban a vászonra került, attól kezdve megállíthatatlan volt a folyamat. Őstehetségű pictor és poeta natus egy személy-

ben, aki fiatakként és a hatvanas éveiben is alkotott lírai műveket. „Limlom”-ból rakta össze magának a világot, a „föld-gödörben” lakó, „a szemétdomb tövében”, a „Cigányhegyen” élő ember, aki a nyakán köveket, a szívéen sebeket cipelt egész életében. Földi Péter Kossuth-díjas festő szerint Balázs János művei részét képezik az egyetemes képzőművészetnek, Csontváry Kosztká Tivadar mellett a helye. Kovács Anna irodalomtörténész azt mondta, hogy sorsa József Attila-i sors. Szerinte Balázs János verseiben a lét kegyetlenségét, brutalitását, ugyanakkor szépségét is ábrázolta és hitte, a világ javítható, jobbítható.

„Nem fogok kezembe
addig ecsetet,
amíg le nem írom
minden keserűségemet.”

Balázs János elemi erővel feltörő tehetségű művész-polihisztor, akinek „a napja soha nincsen lemenőben”. Ezt írja 1972-ben: „Már hatvanhét évet / valahogy megéltem, / de még sok fehér napot / látok a tűzben.”

A legnagyobb erővel rendelkezett, a jóssággal és a szeretettel, ezeket a tulajdonságokat „amíg éldegélek elfojtani nem lehet!” – írja a *Magamat élve lángoló oszlopra felfeszítem* című alkotásában.

Volt, amikor dühös volt a világra, volt, amikor átok-szitok hagyta el a száját, volt, amikor viaskodott önmagával és az összevissza nyüzsgő emberi környezettel, és alkotott, alkotott, közben viselte sorsát „megtörten, soványan”.

Oláh Zoltán tolmácsolásában hitelt érdemlően hangoztak el versei, s tárult fel az emlékezők előtt Balázs János élete, sorsa, gondolkodásmódja, világlátása.

A film megtekintése és az azt követő beszélgetés alapján, amely a balassagyarmati Artéria művészeti klubban történt, feltárult előttem a „csillagigazgató” élete. Érdemes lenne minél több embernek megnézni Shah Tímor filmjét. Megérintené a lelkeket, mert hitet közvetít, azt, hogy az alkotómunka boldoggá teszi az embert, s minden nehézség ellenére életben tartja.

„Nyugalma bölcsesség,
tekintete fény,
s mint a sivatag,
annyira vén,

Nem homokásó,
se nem szél toló,
hanem az égen
csillag-igazgató.”